

ZAINZA LANAK EZ DIRA JARDUERA ZEHATZ BAT; PRODUKZIO-ERLAZIO PATRIARKALEK EKOIZTEN DITUZTE

Tesia amaituta, pozik dago Lore Lujanbio. Militantziarako denbora gehiago du, besteak beste. Mugimendu transfeministaren erronkez galdetuta, hauek identifikatzen ditu: neoliberalismoak mugimenduaz egin duen apropiazioari heltzea, faxismoaren eta erreakzio heteropatriarkalen gorakadari aurre egitea, eta askotariko zapalkuntzen arteko erlazioak artikulatzea, pribilegioei ere erreparatuz.

 DANELE SARRIUGARTE MOCHALES DANI BLANCO / ARGIA CC BY-SA

Zaintzaren dispositibo patriarkala eta emakume zaintzaileak ekoizteko mekanismoak aztertu dituzu tesian.

Etxeko eta zaintza lanen arloko borroka areagotzearekin batera, Martxoak 8ko greben bueltan, geroz eta gehiago hitz egiten genuen zaintza lanez, eta kontzeptua birpentsatzeko beharra ikusi nuen. Antzeman nuelako, bate-tik, ez daukagula horren argi zertaz ari garen zaintza lanez ari garenean, eta bestetik hipertrofia moduko bat gertatu delako, non ia dena den zaintza lana. Maria Luz Estebanek diskurtso feministaren sentimentalizazioarekin lotzen du hipertrofia hori, eta kezkatuta nengoen zaintza lanen esparruan indarra hartu

duen diskurtso esentzialista eta biologizistekin.

Bi marko teoriko baliatu dituzu.

Batetik, feminismo materialista, eta hor bereziki [Christine] Delphy, [Colette] Guillaumin, [Monique] Wittig edo Jule Goikoetxearen lana, eta, bestetik, filosofia post-estrukturalistan kokatzen den Michel Foucaulten ekarpena, bereziki bioboterearen nozioa. Esentzializazioen aurka egiteko marko teoriko oso indartsuak dira, hain zuzen ere, gorputzen ekoizpena aztertzen dutelako, ekoizpen materiala, mekanismo egituratuen bitartez eta produkzio-erlazio egituratuen bitartez sortzen dena.

Wittigek zioen emakumeek klase sozial bat osatzen dutela.

Emakumea klase sozial bezala definitzeak berekin dakar azalpen biologizista guztiak alde batera uztea, eta ez pentsatzea emakumeak existitzen garenik subalternizazioa baino lehenago edo subalternizaziotik kanpo, baizik eta subalternizazio horrek egiten gaituela emakume. Bestalde, etxeko eta zaintza lanen kontzeptuaren definizioari begiratuta, feminismo materialistatik azpimarratzen duguna da etxeko eta zaintza lanak ez direla zeregin edo eduki zehatz bat. Edozein zeregini, produkzio-erlazio patriarkal eta familiarretan egiten bada, etxeko eta zaintza lana deitzen diogu;

Lore Lujanbio Etxeberria

HERNANI, 1988

Ikerlaria eta militante transfeminista. 16 urterekin hasi zen Herne taldean militatzen, eta Medeak-en egin zuen ibilbidea gero. Tesia amaitu berritan, bigarren hezkuntzako irakasle ari da orain. Unibertsitatean aritzeko interesa izan arren, salatzea iruditzen zaio euskal unibertsitate publikoan kontratu finkoa lortu arte jasan behar den prekarizazioa.

bestela, ez. Horren adibide argia da sukaldaritzarena. Emakumeek dohainik edota etxeko langileek lan baldintza prekarioetan egiten duten zeregin bera, janaria prestatzea, chef pribatu batek etxe batean egiten duenean ez diogu etxeko eta zaintza lana deitzen. Nahiz eta janaria egiteak eguneroko eta oinarriko behar bat asetzea dakarren, produkzio-erlazio patriarkal eta kolonialistetatik kanpo egiten denez, ez dugu zaintza lanaren nozioan sartzen.

Tesiaren klabeetako bat da hori.

Zereginen ezaugarriek edo edukiek ez dute inoiz azaltzen produkzio-erlazio patriarkala, hau da, zereginaren ezaugarriek ez dute azaltzen zergatik ez diren ordaintzen eta ez diren kontabilizatzen (neurtzen eta banatzen). Emakumeek egiten ditugulako dira ez-ordainduak, eta lan ez-ordaindua egiteak egiten gaitu emakume. Pentsamendu heteropatriarkalaren ondorioz iruditzen zaigu etxeko eta zaintza lanek badaukatela ezaugarriren bat –afektibitatea, familiar egiten direla, oinarrikoak direla, etab.–, zeinaren ondorioz lotura zuzen bat daukaten ez ordainduak izatearekin eta ez kontabilizatuak izatearekin. Mar-ko honen bitartez buelta ematen diogu ideia horri, eta, bestetik, patriarkatuaren izaera material eta ekonomikoa ikusten dugu, non badauden produkzio-erlazioak eta horien helburua den, noski, emakumeak sortzea, emakumeak menderatzea eta, hortaz, emakumeen lanaz baliatzea.

XVIII. mendean kokatzen duzu zaintza-dispositibo patriarkalen sorrera.

Foucaulten lana erabiltzea oso baliagarria izan zait azertu ahal izateko Europako modernitatean gertatzen den emakume zaintzaileen ekoizpena, eta horrela nabarmendu ahal izateko etxeko eta zaintza lanaren izaera sakonki historikoa. Zaintza lanak ez dira entitate naturalak, ez dira existitu testuinguru guztietan, ez dira beren horretan botere-mekanismoetatik kanpo dauden praktikak, diskurtso patriarkal horietan naturalizatzen denean ulertzen den modura.

Alegia, janaria prestatu dela gizakia gizaki denetik, baina ez beti modu berean.

Hori da. Horrekin lotuta, zaintza lanak askotan definitzen ditugu eguneroko

beharrak asetzeko praktika bezala, eta elkarrenganako mendeotasuna kudeatzeko modu bezala, eta uste dut potentzialtasun handiak dituela kontzeptu horrek nabarmentzeko elkarren mendeotasuna, bakterioek ere, landareek ere, eta guk produkzio-erlazio eta mekanismo zehatzetara begiratu nahi badugu, naturalizazioa oso-oso indartsua den testuinguru batean gainera, izaera ekoiztu eta historiko hori azpimarratzen duten kontzeptuak behar ditugu. Eta Foucaulten biobotere eta botere-dispositibo nozioek ahalbidetzen digute ekoizpen historikoa sakontasunez aztertzea.

Zer aldatu zen Europako Modernitatean, zaintza-lanen harira?

Familia, amatasuna eta emakumeen lanak maitasun erromantikoarekin lotu ziren, adibidez. Hori izan zen Aro Berrian gertatutako transformazioetako bat, beste hainbaten artean, gaur egun guztiz gorpuztua eta naturalizatu dautzaguna. Prozesu horiekin sortu zen etxeko eta zaintza lana bereizitako esparru bezala, hau da, botere-dispositibo patriarkal bezala. Horrekin batera emakume zaintzaileak eraikitzea ezinbesteko egin zen, hau da, maite dituztenengatik sakrifikatu eta lan egiten duten subjektuak sortzea eta naturalizatzea. Bioboterearen eta feminismo materialistaren marko filosofiko eta politikoen ahalbidetzen dute nabarmentzea ekoizpen biopolitikoak gorpuztu hartzen duela, eta emozioak zein desirak transformatzen eta sortzen dituela, eta hori ezin dela aldatu indibidualki, nahi ahala. Oso garrantzitsua da boterearen mikrofisika hori antzematea. Izan ere, subjektuaren nozio liberal-arrazionalaren bitartez barnerarazi digute ideia hori non emozio batzuk ditugunean, ezin ditugunak indibidualki eta nahi ahala transformatu eta ez ditugunak kontrolatzen –zaintza lanarekin lotuta, amatasunarekin eta familiarekin lotuta–, naturalizat hartzen ditugun. Adibidez, amek hurrekiko duten kezka eta maitasuna. Naturala esentziatzen hartzen da –ezin dugu kontrolatu–, eta ekoiztia dena, berriz, kontraktat, eta horren

arabera, zuk kontzientziazio-prozesu baten bitartez ahal duzu transformatu zapalkuntzak sortu duen guztia. Eta zailtzarik gabe, ez da horrela. Dikotomia hori transformatu behar dugu eta diskurtso biologizista horiek agerian jarri.

Badugu eragiteko ahalmena, baina...

Bai, badago eragiteko aukera, guztiz ados, eta geroz eta modu kolektiboagoan egin, indar gehiago sortzen da eraldatzeko. Gakoa aldaketa kolektibo eta egiturazkoak sortzea baita. Edozein kasutan ez da nahi ahala, erabaki baten bitartez, aldatuko den zerbait, baizik eta borrokarren eta haragitze erlazionalen bitartez aldatzen dena.

Botere-erlazio patriarkalak eta botere-erlazio kapitalistak bereizi dituzu tesian.

Kapitalismoaren eta industrializazioaren garapenarekin, XVIII. mendean, produkzio-erlazio kapitalistak sortzen eta zabaltzen dira. Lan ordaindua dute ezauzgarri. Produkzio-bideen jabe ez den edo bere lan-indarra saldu gabe bizitzerik ez duen horrek produkzio-erlazio kapitalistetan biziko du bere esplotazioa. Hainbat mekanismoren bitartez produkzio-erlazio kapitalistak maskulinizatuak izango dira. Bestalde, produkzio-erlazio kapitalistak eta produkzio-erlazio patriarkalak bereiziko dira. Erlazionatuta egon arren, gizon zuri guztiak geratuko

dira produkzio-erlazio kapitalistetan, apropiazioan oinarritutako produkzio-erlazioetatik kanpo, eta aldiz, gorputz arrazializatuak eta emakumeak produkzio-erlazio horietan kokatuak izango dira.

Zertan bereizten dira bi produkzio-erlazioak?

Produkzio-erlazio kapitalistak lan ordainduarekin (balioaren produkzioarekin) eta neurriarekin lotuko dira, kontabilizatzearekin, ordutegiak zehaztearekin eta baita ere zereginak moduren batean espezializatzearekin. Emakumeei, aldiz, ezarriko zaie bitzta kudeatzeko eta banako produktiboak sortzeko eginkizuna, eta hori egingo da produkzio-erlazio patriarkalen mende. Orduan, emakumeei ezarriko zaie lan ez-ordaindua, zeina batez ere familietan antolatuko den, eta apropiazio-erlazioa deitzen zaiona izango du ezauzgarri: gorputza osotasunean hartu eta desjabetuko zaie. Emakumeei eskatuko zaie gizonen beharretara eta besteen beharretara egotea etengabe, ordutegirik gabe, kontabilizaziorik gabe, ordainik gabe.

Esan dezakegu, ulertzeko, gizonek bizirauteko beraien lan-indarra saldu beharko dutela eta emakumeek gor-

“
Ezinbestekoa da euskal zaintza sistema publiko eta feminista bat sortzea, eta gizonak zaintzera eta lan ez-ordaindua egitera behartzeko mekanismoak sortzea”

putza osotasunean oparitu beharko dutela. Gorputza osotasunean desjabetzeak lan-indarra desjabetzea ere inplikatzeko du, noski. Badago, baita ere, gizon bakoitzak jasoko duen pribilegioa, nahiz eta pobrea izan, nahiz eta langile klasekoa izan: bere mendera egongo den emakume bat, zerbitzari bat edukiko du.

XX eta XXI. mendeetan erantzun egin zaie, feminismoetatik, dispositibo patriarkalei. Nola birkonfiguratu dira?

XX. mende amaierako borroka feministen lorpenak askotarikoak izan dira baina ikusten dugu indarrean jarraitzen dutela bai produkzio-erlazio patriarkalek bai emakume zaintzaileen ekoizpen-mekanismoek. Emakumeek jarraitzen dute lan ez-ordainduaren gehiengoa egin. Bestetik, lan ordainduan duten presentzia areagotu egin da, baina sektore feminizatuak dira prekarizatuak, eta etxeke eta zaintza lan ordaindua bereziki prekarizatu eta subalternizatuak da. Ez da kasualitatea. Jardun bat geroz eta gehiago identifikatu emakumeekin eta etxeke eta zaintza lan ez-ordainduarekin, geroz eta subalternizatuagoa izango

da, nahiz eta ordaindua izan. Gainera, pribatizazio neoliberalak emakumeen lan ez-ordaindua handitzen dute, eta lan baldintzak okertzen. Eta zer esanik ez azken hamarkadetan gertatu den etxeko eta zaintza lan ordainduaren arrazializazioarekin, subalternizazioa eta prekarizazioa oso larria baita. Besteak beste, Atzerritartasun Legeak ahalbidetzen du egoera hori. Transformazio horiek etxeko eta zaintza lan dispositiboaren birkonfigurazio bezala ulertu behar ditugu.

Amatasunean ere identifikatu duzu berrantolaketarik.

Gaur egun, ama edo ez ama izateko erabakia hartu dezakegu, baina indarrean jarraitzen dute amatasun desira hori sortzeko askotariko mekanismo patriarkalek, diskurtsoek eta esanahiek. Ama izan edo ez izan erabakitze aukera hori bilakatu da ardura indibidualaren erretorika indartzeko eta despolitizatzeko modu bat: zuk zeuk erabaki duzunez,

“
Esan dezakegu, ulertzeko, gizonak bizirauteko beraien lan-indarra saldu beharko dutela eta emakumeek gorputza osotasunean oparitu beharko dutela”

orain ardura osoa duzu amatasun normatibo hori aurrera eramateko. Ikuspegi horrek ez du erakusten antolaketa patriarkal baten bitartez garatu behar duzula amatasuna. Noski behar dugula erabakitze gaitasuna, baina erabakitze gaitasun hori egitura publikorik gabe eta produktio-erlazio patriarkalak irauli gabe garatzen bada, bilakatzen da erabakitze-nozio neoliberalak. Beste tranpa bat. Gainera, kontuan izan behar dugu azken hamarkadetan amatasuna geroz eta intentsiboagoa eta zurrunagoa bilakatu dela. Hau da, haur bakoitzari eskaini beharreko denbora eta lana handitu egin direla. Horren aurrean, erabaki dezakegu, batzuk erabakitzen dugun bezala, ama ez izatea, eta ulertzea ama ez izate hori posizio politiko eta erresistente bezala gure testuinguruan.

Urtebete pasa da 2023ko azaroaren 30eko grebatik.

Azken urteetan mugimendu feministatik lortu dugu gaiak zentralitate bat

hartzea eta etxeko eta zaintza lana politizatzea. Askotariko erronken artean, nabarmendu nahiko nuke diskurtso esentzialista eta biologizista horien aurka egiteko estrategiak eta kontzeptuak sortzen eta zabaltzen jarraitzeko erronka. Horretarako zaintza lanen definizio materialista gaurkotua fintzea eta zabaltzea oso garrantzitsua da. Bestetik, uste dut ezinbestekoa dela euskal zaintza sistema publiko eta feminista bat sortzea, eta gizonak zaintzera eta lan ez-ordaindua egitera behartzeko mekanismoak sortzea. Eta horrekin lotuta, erronka edo eginkizun ezinbesteko bat da lan ordainduan ari diren emakumeen eta bereziki emakume migratzaile eta arrazializatuaren egoerari heltzea: Atzerritartasun Legea bertan behera uztea, etxeko lanaren erregimen bereziarekin amaitzea; oro har, antolaketa arrazista eta kolonialista hori iraultzea eta, noski, alternatiba sortzea. Azkenik, greba erreminta garrantzitsu bat da etxeko eta zaintza-lanen esparruan borroka egiteko, eta birpentsatu egin dugu, eta horrekin beste borroka-estrategiak ere pentsatzen ari gara, emakume guztiak ezin baitute grebarik egin. Hortaz, askotariko lanabes eta estrategiak behar ditugu. ●